

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Фендик В.М.

Успішна діяльність підприємства на ринку залежить від багатьох факторів. В цій статті автор досліджує фінансово-економічні фактори, що мають відношення до отримання фінансових ресурсів, проблем правового регулювання забезпечення боргу, обліком і контролем ефективного використання отриманих засобів і забезпечень. Створення ефективної системи забезпечення зобов'язань дасть можливість в короткий термін отримати необхідні фінансові ресурси на найбільш вигідних умовах. Для створення такої системи є необхідною усестороння підтримка і продумана державна політика.

Кількість бібліографічних посилань – 5, мова - українська.

Ключові слова: облік і контроль забезпечень виконання зобов'язань, рух капіталу, фінансові втрати, інвестиції.

ВСТУП

Об'єктом даної роботи виступає система обліку та контролю забезпечення зобов'язань у суб'єктів господарювання, їх роль у процесі аналітичного забезпечення діяльності. Вивченням механізму функціонування і вдосконалення засад здійснення забезпечень займались: Ловінська Л.Г., Жилкіна Л.В., Голенко О.М [1], Новицький В.С., Мартинюк О.В., Руденко Ю.М.[2], Білорус О.Г.[3], Фольмут Х.Й[4], Береславська О.І., Наконечний О.М., Пясецька Г.М. [5] та інші. Практичне вдосконалення аналітичного забезпечення бухгалтерського обліку покращить якість облікової інформації та гарантію забезпечення зобов'язання через притримання, завдаток, поруку, гарантію.

У статті використовувались методи систематичного підходу, системного аналізу, узагальнення та синтезу. Метою дослідження є розробити та подати книгу обліку забезпечення зобов'язання, спростити державний контроль за фінансовими потоками суб'єктів господарювання, та надати можливість банкам та інвесторам гарантованого повернення вкладів. Своім завданням автор ставить за основу гармонізувати роботу контролюючих органів відповідно до потреб сучасності.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ефективний розвиток економіки залежить від вчасного та ефективного залучення вільних обігових коштів у суб'єкти національної економіки. –Вчасне та ефективне залучення вільних обігових коштів можливе при наявності двох одночасних факторів: 1) наявної високоєфективної системи обліку та контролю за використанням власних та запозичених коштів; 2) наявної такої системи обліку і контролю забезпечень зобов'язань, яка давала б можливість та реальну здатність захисту законних економічних інтересів усіх учасників суспільних відносин. Підприємство в ході своєї діяльності накопичує активи у всіх формах і видах. При цьому в нього можуть виникнути різного роду зобов'язання. Саме наявні у нього активи і є джерелом їх покриття та забезпечення.

Забезпечення - це зобов'язання з невизначеними сумою або часом погашення на дату балансу. Забезпечення створюється в разі виникнення зобов'язання, погашення якого може привести до зменшення ресурсів. При цьому величина забезпечення визначається розрахунковим методом за визначеною розрахунковою ставкою для відшкодування відповідних зобов'язань [1].

Є три основні групи забезпечень: 1) забезпечення зобов'язань перед державними органами; 2) внутрішньогосподарські забезпечення; 3) забезпечення зобов'язань перед кредиторами та інвесторами.

Контроль над кредитними ризиками і їх виконаннями в ключових секторах економіки і банківської системи – частина відповідальності державних установ та комісії по цінних паперах та фондовим біржам. Управління аналізом кредитоздатності банку асоціюється з фінансовою нестабільністю та дефолтом. За кордоном розробляються цілі сценарії глобальної економічної рецесії; для цього тестування піддаються всі банки, щоб визначити найбільші і найменші їх втрати. При цьому на перший план постає питання забезпечення виконання фінансового зобов'язання через первинні операції обліку бухгалтерських документів, витрат, звітності, статутних фондів та план-рахунків, активів за «твердим» обліковими цінами та фактичною собівартістю. Забезпечення виконання господарських операцій має базуватися на основі точних даних фінансового стану кожного суб'єкта господарської діяльності і банку чи інвестора, як рівноправних учасників багатосторонніх процесів (як рівноправних двосторонніх учасників процесу).

Рух капіталу і поточний рахунок врівноважують один одного, бо міжнародні потоки товарів і послуг і міжнародні потоки фінансів є два боки однієї медалі. Але яким чином забезпечити виконання з найменшими ризиками і що є гарантом виконання (руху фінансів) і як здійснити надійне забезпечення руху капіталів і товарів [2]. Оскільки обсяги віртуальних капіталів на порядок перевищують світовий ВВП (протистояння між промисловим капіталом та фінансовим спекулятивним капіталом), то не вирішувати шляхи забезпечення зобов'язання на основі звітної інформації і даних ВВП не можливо і узабезпечити суб'єкта господарської діяльності від поглинання світової кризи - стоїть питання гостро, бо це питання пов'язане із подальшим існуванням на ринку як суб'єкта будь-якої форми власності [3,с.14].

Бухгалтерський облік є основним інформаційним джерелом для вивчення і аналізу стану економіки. Від повноти та якісних характеристик облікових даних залежить правильність економічного аналізу, прогнозу та обраної стратегії розвитку. Країни мають різний стан розвитку економіки. Вивчення їх передового досвіду та успішна його імплементація скоротить час на пошуки виходу з складних економічних та облікових явищ, гармонізує розвиток економіки. У бухгалтерському обліку України на гарному рівні поставлений облік застави і штрафних санкцій. При цьому забезпечуються додаткові механізми контролю: обов'язкове нотаріальне посвідчення, наявність журналів обліку заставленого майна і майна під арештом по відповідним нотаріальним округам тощо.

Питання обліку, звітності і контролю завдатку – не регламентується, лише у випадку, коли у договорі не вказується, що факт передплати є завдатком, його облік ведеться як авансової суми. Взагалі відсутня модель обліку поруки, так само як і притримання. Це відкриває широкий спектр можливостей для фінансових махінацій і махінацій у сфері кредитування. Банк беручи у заставу майно не знає і не обов'язково може знати про факт притримання чи завдатку, але при його реалізації банк має враховувати у своїй «фінансовій долі» виручку за майно і тих, хто має право по закону на них (факт притримання і завдатку) – право, незалежно від того, чи знав про це банк. Економічна криза та тривалий вихід з неї свідчить про неможливість в повному обсязі захистити свої економічні інтереси суб'єктами господарювання, і як результат ускладнення виконання зобов'язань перед державою в особі її відповідних органів, сповільнення кредитування та інвестування коштів у важливі економічні та соціальні проекти. Згідно чинного цивільного кодексу України виконання зобов'язання може забезпечуватися неустойкою, порукою, гарантією, заставою, притриманням, завдатком; при цьому договором можуть бути встановлені інші види забезпечення виконання зобов'язань. У примітках до фінансової звітності забезпечення виконання зобов'язань відображаються у грошовому вимірнику, хоча чинним цивільним кодексом України передбачається забезпечення виконання зобов'язань у натуральній формі, при цьому не є обов'язковим грошове вираження їх вартості. Наявність важелі державного регулювання суспільних відносин є недостатніми для всебічного та повного захисту економічних інтересів сторін господарських відносин. У примітках до фінансової звітності унеможливлене фізичне відображення всього спектру юридично закріплених видів забезпечень виконання зобов'язань, діючі положення бухгалтерського обліку не регламентують усіх питань обліку забезпечень виконання зобов'язань у натуральній формі. Це унеможливає застосування всього спектру та багатства різноманіття видів забезпечення виконання зобов'язань, негативно впливає на якість поданих звітів, економічний аналіз показників діяльності, та унеможливає відображення всієї достовірної інформації про стан суб'єкта господарювання. У зв'язку із цим є необхідним розробка нової системи показників, які мають надавати інформацію про: 1) види наявних забезпечень зобов'язань у суб'єкта господарювання; 2) сторони які мають право на наявні забезпечення по відповідних зобов'язаннях; 3) терміни виконання (погашення) зобов'язань; 4) встановлення і наявність факту пролонгації зобов'язань та видів забезпечень по ним; 5) встановлення факту зміни забезпечення зобов'язань, які забезпечення і по яким саме зобов'язанням; 6) питома вага кожного виду забезпечення зобов'язання і їх загальної суми до величини активів

підприємства. Для врегулювання цієї ситуації автор статті пропонує впровадження книги нотаріально посвідченого факту обліку забезпечень виконання зобов'язань, примірний лист з якої наведений нижче (таблиця 1).

У листі книги обліку забезпечень виконання зобов'язань повинні зазначатись наступні дані: Графа 1 - зазначається код ЄДРПОУ для юридичної особи, або ідентифікаційний код для фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності, який надає /здійснює забезпечення. Графа 2 - вказується код ЄДРПОУ для юридичної особи, або державного органу, або ідентифікаційний код для фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності, на користь якого здійснюється забезпечення. Графа 3 - вказується підстава забезпечення: закон або договір. Графа 4 - вказується термін забезпечення: 1) якщо забезпечення пов'язане з загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням то термін дії такого забезпечення має відповідати терміну існування суб'єкта господарської діяльності; 2) якщо забезпечення здійснюється за договором на виконання певного зобов'язання, то вказується термін виконання договору на період дії якого воно створюється. Графа 5 - вказується, який саме вид забезпечення використовується в даному випадку: грошовий (у вигляді резерву, якщо іншою стороною є уповноважений державний орган, завдаток), чи ресурсно-матеріальний - гарантія, порука, застава, притримання, тощо.

Таблиця 1 Лист книги обліку забезпечень виконання зобов'язань

Суб'єкт, який надає забезпечення (код ЄДРПОУ або ідентифікаційний код)	Суб'єкт, якому надається забезпечення (код ЄДРПОУ або ідентифікаційний код)	Підстава Забезпечення	Термін Забезпечення	Вид забезпечення	Припинення дії забезпечення	Пролонгація забезпечення	Зміна виду забезпечення	Додаткове забезпечення	Право-встановлюючі документи на забезпечення	Нотаріальний округ (державний або приватний нотаріус)	Реєстраційний номер запису до нотаріальної книги
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
.....	.....										

Графа 6 - вказується орієнтовний час припинення дії забезпечення - дата, або виконання зобов'язання, що має результатом припинення забезпечення. Для суб'єкта господарської діяльності, який здійснює забезпечення для виконання майбутнього зобов'язання перед уповноваженими державними органами, датою припинення дії забезпечення є припинення його діяльності, а у випадку припинення його діяльності відповідний запис здійснюється у разі відсутності заборгованості, при підтверженні такого факту довідкою про відсутність заборгованості відповідного зразка перед відповідним уповноваженим державним органом. Графа 7 - у разі, якщо вчасно не вдалося виконати зобов'язання, за цивільно-правовою угодою (договором), і вдалося досягнути домовленості щодо його пролонгації, або якщо вдалося досягнути домовленості стосовно відстрочення виконання зобов'язання перед уповноваженим державним органом, для виконання якого створювалось забезпечення, то робиться відповідна помітка – “галочка” або ” хрестик” і у графі 4 вказується кінцевий термін виконання зобов'язання. Графа 8 - в разі суттєвої зміни економічної ситуації як на макро- так і мікро рівні сторона на користь якої здійснено забезпечення, має мати можливість при вагомому обґрунтуванні змінити форму забезпечення виконання зобов'язання з метою збереження та захисту своїх економічних і законних прав та інтересів. При цьому на думку автора статті можна скористатися правом судового позову заінтересованої особи. В разі позитивного рішення суду, або домовленості сторін відповідні відомості заносяться до даної графи шляхом відображення дати такої зміни у наступному звітному періоді. При цьому вносяться відповідні зміни до графи 5 та графи 3, де через кому додатково вказується дата відповідного судового рішення, яке набрало законної сили, або угоди сторін оформленої відповідним чином (нотаріально посвідченою угодою, судовим рішенням, мировою угодою чи нормативно-правовим актом компетентного державного органу). Графа 9 - вказується вид додаткового забезпечення в разі його наявності. Графа 10 - вказується правова природа приналежності виду забезпечення до суб'єкта підприємницької діяльності, який надає забезпечення - спосіб отримання у власність. Графа 11 - вказується який саме нотаріус (нотаріального округу) здійснив підготовку документу і несе відповідальність за його достовірність солідарно із суб'єктом підприємницької діяльності стосовно факту забезпечення. Графа 12 - вказується реєстраційний номер по кожному конкретному забезпеченню.

Впровадження такої книги обліку вирішить всі юридичні складності в процесі реалізації забезпечення, оскільки: 1) нотаріальне засвідчення наявних забезпечень за місцем знаходження ресурсів підприємства дасть можливість і реальну здатність контролюючим державним органам здійснювати повноцінний моніторинг за ресурсними потоками суб'єкта господарювання та якістю його участі у господарському обороті; 2) унеможливить надання одного і того ж ресурсу у якості забезпечення під різні зобов'язання; 3) забезпечить належний рівень інформованості суб'єкта господарювання про реальний стан справ його потенційних та теперішніх партнерів.

При оперативному плануванні, контролі і регулюванні, ми виходимо із наявних в нашому розпорядженні ресурсів. До них відносяться діюча програма виробництва і продажу, технічне устаткування підприємства, рівень кваліфікації співробітників і наявний капітал [4].

Пильне вивчення контрагента особливо важливе в сучасних умовах, коли стрімкий розвиток світового ринку, постійне удосконалення продукції, що виробляється, спонукають покупців до пошуку нових ділових партнерів, нових постачальників, найбільш привабливих з погляду ціни та якості товару. При оформленні нового торговельного партнерства фірми (підприємства) і банки, які беруть участь у розрахунках, оцінюють насамперед ризики, що можуть виникати у ході такого співробітництва.[5]

Для забезпечення інтересів держави, прогнозування її стану економічного розвитку на основі даних розвитку та стану всіх суб'єктів господарювання на її території на основі даних книги обліку забезпечень виконання зобов'язань пропонуємо подавати до державного органу статистики та податкової служби щоквартально довідку про наявність / відсутність забезпечень у ресурсах, примірний вигляд якої наведений нижче (таблиця 2).

Таблиця 2 Взіреш довідки про наявність/відсутність забезпечень у ресурсах суб'єкта підприємницької діяльності

Довідка
про наявність/відсутність забезпечень у ресурсах суб'єкта підприємницької діяльності

(назва юридичної особи, чи прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи-суб'єкта підприємницької діяльності)

(Ідентифікаційний код, код ЄДРПОУ)

(величина активів балансу, тис. грн.)

№ п/п	Код ЄДРПОУ, Ідентифікаційний код суб'єкта господарювання, якому надане забезпечення	Перелік наданих забезпечень зобов'язань				
Гр.1	Гр.2	Гр.3	Гр.4	....	.....	

	Вартість наданого забезпечення				
	Питома вага кожного виду забезпечення у майні				
	Питома вага всіх видів забезпечення у майні				
.....	.....	.....	.....	.....	.....

Головний бухгалтер: (підпис)

М.П.

(дата)

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Довідка про наявність/відсутність забезпечень у ресурсах суб'єкта підприємницької діяльності має містити такі графи: Графа 1. Номер по порядку суб'єкта господарювання, якому надане забезпечення: органи державного соціального страхування та інші уповноважені державні органи, суб'єкти підприємницької діяльності та фізичні особи, іноземні контрагенти. Графа 2. У першій чарунці вказується код ЄДРПОУ, ідентифікаційний код суб'єкта господарювання, якому надане забезпечення. У наступних чарунках відповідно вказуються вартість наданого забезпечення, питома вага кожного виду забезпечення у майні, питома вага всіх видів забезпечення у майні суб'єкта господарювання. Графа 3. Відповідно у чарунці навпроти коду ЄДРПОУ, ідентифікаційного коду суб'єкта господарювання, якому надане забезпечення вказується який саме вид забезпечення, а в чарунках нижче вказано у графі 3 відповідно відображаються вартість наданого забезпечення, питома вага кожного виду забезпечення у майні, питома вага всіх видів забезпечення у майні суб'єкта господарювання. У наступних графах відображаються надані види забезпечень даним суб'єктам господарювання та інші дані аналогічно. Впровадження довідки про наявність/відсутність забезпечень у ресурсах суб'єкта підприємницької діяльності в такому вигляді та складі дасть можливість відобразити інформацію про всі наявні забезпечення, в тому числі непередбачені забезпечення і забезпечення зобов'язань, які суб'єкт господарювання має виконати в майбутньому періоді відповідно до чинного законодавства (виплату відпусток працівникам, додаткове пенсійне забезпечення, реструктуризацію, виконання гарантійних зобов'язань та інші) розмір яких попередньо можна обрахувати та спрогнозувати. Така довідка має подаватися в органи статистики та податкову службу щоквартально та в кінці звітного року.

Наявні рахунки бухгалтерського обліку дають можливість відображення в обліку окремих видів забезпечень. До них належить: 1)забезпечення виплат відпусток; 2)додаткове пенсійне забезпечення; 3)виконання гарантійних зобов'язань; 4)реструктуризація та інші. При цьому на позабалансових рахунках можливо ведення обліку отриманих активів у вигляді застави, активів за ф'ючерсними та форвардними контрактами. У бухгалтерському обліку України не передбачено жодних рахунків у плані рахунків для ведення обліку активів, що знаходяться у притриманні, надані у завдаток, факту поруки і її ресурсного забезпечення, факту надання фінансової гарантії виконання зобов'язання фізичною особою. Оскільки креативний бухгалтерський облік в Україні приносить більше шкоди ніж користі, а економічна суть, як і реальні засади регулювання суспільних відносин з цих питань мають різну природу автор статті пропонує ввести у план рахунків дві групи рахунків: → для відображення в обліку факту отримання ресурсів у вигляді відповідно притримання, завдатку, поруки; → для відображення в обліку факту надання ресурсів у вигляді відповідно притримання, завдатку і поруки.

Всі наведені явища (поруки, завдатку, притримання) можуть мати різну за своєю природою тривалість і обмежувати реальну здатність повноцінної участі у господарському обороті (активів) ресурсів, які задіяні в цих видах забезпечень, природа рахунків для обліку таких ресурсів має бути різною.

За економічним змістом рахунки для відображення в обліку фактів отриманих ресурсів у вигляді притримання, завдатку та поруки мають відноситись до групи рахунків обліку операцій які не відображені в балансі (позабалансові рахунки). Ресурси отримані у вигляді завдатку та гарантій, притримання (яке реалізується в порядку застави) перейдуть у власність суб'єкта господарювання у разі невиконання зобов'язань; необхідно щоб у переліку рахунків основних рахунків було створено додатково ще два активних (інвентарних) рахунки для їх обліку з властивостями, притаманними даній групі основних рахунків. Рахунки для відображення в обліку фактів надання ресурсів у вигляді притримання, завдатку та поруки мають бути пасивними, при цьому для стимулювання суб'єкта господарювання до виконань своїх зобов'язань потрібно встановити обмежувальний відсоток загальної суми списаних втрат від невиконання зобов'язань суб'єктом у відношенні до величини чистого прибутку. Такий відсоток має бути не великим (до п'яти відсотків).

Облік на таких рахунках має відбуватися в два етапи: 1.Активи, які отримані для забезпечення зобов'язань до закінчення планового терміну виконання зобов'язань суб'єктом можуть облікуватись на позабалансовому рахунку. При переході права власності на майно позабалансові рахунки закривають і паралельно переводять на 42-й рахунок – “Додатковий капітал”. До моменту настання права власності дані щоквартально ґрунтуються і відображаються у примітках до фінансової звітності, а після отримання права власності на ресурси, вони відображаються на рахунках активів відповідного суб'єкта господарювання.

У процесі аналітичного забезпечення діяльності суб'єктів господарювання система обліку та правильного контролю фінансового стану і ресурсного потенціалу сторін відносин повинна бути відображена належним чином і законодавчо закріплена у планах-рахунків бухгалтерського обліку. Базою розвитку суспільних відносин є одночасно економічні відносини і їх правове регулювання. Для їх повноцінного існування потрібний належної якості облік та контроль господарської діяльності.

ВИСНОВКИ

Тільки при встановленні ефективної системи забезпечень зобов'язань, обліку та контролю за ними можливий ефективний інтенсивний та екстенсивний розвиток економіки у період глобальної економічної кризи. Для цього потрібна усестороння державна та міжнародна підтримка. У разі відсутності такої системи відбуваються махінації у сфері банківського кредитування, завдяки чому банки недоотримують повернення забезпечень, несуть фінансові втрати.

Через код ЄДРПОУ та ідентифікаційні коди фізичних осіб відбувається накопичення даних у книзі обліку забезпечення зобов'язання у процесі їх виникнення, існування та погашення, що робить неможливим зловживання у сфері забезпечення зобов'язань між суб'єктами господарювання.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ловінська Л.Г., Жилкіна Л.В., Голенко О.М. та ін. Бухгалтерський облік: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. - К.КНЕУ,2002. - 370с.
2. Новицький В.С., Мартинюк О.В., Руденко Ю.М. Міжнародна економічна діяльність України: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисципліни.-К.:КНЕУ,2003. - 260 с.
3. Білорус О.Г. Економічна система глобалізму: Монографія.-К. КНЕУ,2003. - 360 с.
4. Фольмут Х.Й.Инструменты контроллинга от А до Я: Пер. с нем. / Под ред. и с предисл. М. Л. Лукашевича и Е. Н. Тихоненковой. - М.: Финансы и статистика, 2001. - 288 с.
5. Береславська О.І., Наконечний О.М., Пясецька Г.М. та ін. За заг. ред. М. І. Савлука. Міжнародні розрахунки та валютні операції: навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2002. - 392 с.

